

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Een naschrift op Storme en Kaptein over Charlie Hebdo

Cliteur, P.B.

Citation

Cliteur, P. B. (2015). Een naschrift op Storme en Kaptein over Charlie Hebdo. *Nederlands Juristenblad*, 90(12), 763. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/44866>

Version: Publisher's Version

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/44866>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Een naschrift op Storme en Kaptein over Charlie Hebdo

Paul Cliteur¹

Toen op 11 januari 2015 drieënveertig regeringsleiders (ongeveer één vierde van de Verenigde Naties) zich in Parijs bij de demonstranten voegden die uiting gaven aan hun afschuw en ontzetting over de moord op twaalf cartoonisten van een Frans satirisch tijdschrift, was dat een positief teken dat erop leek te wijzen dat *eindelijk* (na Rushdie, de Deense cartoonaffaire en meer moord en doodslag) de wereld zich begint te realiseren in wat voor penibele toestand we verkeren ten aanzien van de vrijheid van godsdienst, de vrijheid van expressie en de vrijheid van gedachte.

De twee reacties op mijn artikel 'Vrijheid van expressie na Charlie' door mijn gewaardeerde collega's Storme en Kaptein kan ik dan ook niet anders dan met een zekere verbazing lezen.

Kaptein's reactie bestaat uit twee delen. Van het eerste deel, waarin hij een *versterking* aandraagt voor het argument ten gunste van vrijheid van expressie neem ik met belangstelling kennis. Wat Hampshire toevoegt aan John Stuart Mill's fameuze verdediging in *On Liberty* (1859) is mij niet geheel duidelijk, maar dat hoeft ook niet. Het gaat mij om het tweede deel van zijn reactie waarin hij aanraadt: 'maar lok terreur dan ook niet uit'. Uitlokking? Cartoonisten die geheel binnen de begrenzings van de Franse wet, en in overeenstemming met een eeuwenoude traditie van religiekritiek, hun werk proberen te doen in een wereld waarin terreur om zich heen grijpt, vallen bij Kaptein onder het 'uitlokken' van terreur. Maar als dat zo is, dan heeft Giordano Bruno toen hij in 1600 op het Campo dei Fiori in

Rome werd verbrand vanwege zijn astronomische opvattingen, zijn eigen dood ook 'uitgelokt'. Ook Michael Servet lokte de terreur uit die hem trof (in zijn geval van Calvinistische zijde). Ook Socrates had de gifbeker 'uitgelokt' door zijn politieke en filosofische activiteiten. Net als Voltaire, Diderot, Rousseau en Ernst Renan de dwangmaatregelen van staat en kerk over zich afriepen. Ook Immanuel Kant die niet meer over religie kon schrijven toen de grootmoedige Frederik de Grote plaatsmaakte voor een minder getalenteerde opvolger: hij kreeg een ongetwijfeld 'uitgelokt' schrijverbod opgelegd.

Kaptein realiseert zich niet dat veel van de boeken die hij nu leest en aan studenten als studiemateriaal voorschrijft, bevochten zijn op een traditie van terreur, censuur en onderdrukking.

De reactie van collega Storme is in die zin anders dat Storme een geheel andere interpretatie geeft aan EVRM-bepalingen dan mij verantwoord lijkt. Uit de eerste vier zinnen van zijn bijdrage maak ik op dat hij van mening is dat iemand die religie zou bespotten, verguizen of beschimpen de godsdienstvrijheid van anderen zou beperken (of verhinderen, zoals hij schrijft). Maar dat lijkt mij manifest onjuist. De godsdienstvrijheid van persoon A kan nooit betekenen dat hij persoon B het zwijgen kan opleggen. Zou dat zo zijn, dan zou de 'godsdienstvrijheid' van een christen betekenen dat een moslim zijn godsdienst niet zou mogen belijden.

Misschien is Storme van mening dat een grens moet worden gelegd bij bespotting of beschimping, maar ook

dat kan ik niet onderschrijven. Jezus Christus zei vele dingen die op bespotting of beschimping neerkomen. Van Farizeërs bijvoorbeeld. De profeet Elia provoceerde en bespotten de profeten van Baäl. De profeet Mohammed had geen goed woord voor de polytheïsten van zijn tijd. Met name Luther foeterde en tierde dat het een lust was.

Nu zijn dit voorbeelden van religieuze iconen, maar ik kan natuurlijk ook wijzen op de seculiere traditie van satire, sarcasme, ironie en blasfemie in het werk van Socrates, Aristofanes, Molière, Voltaire, Diderot, G.B. Shaw, Jean-Paul Sartre (ik doe een willekeurige greep).

De zaken *Otto Preminger* (1994) en *I.A. vs. Turkije* (2005) die Storme opvoert zijn dieptepunten in de geschiedenis van het Europese Hof in Straatsburg die gelukkig worden gecorrigeerd door de in vele arresten herhaalde verzekering dat de vrijheid van expressie niet alleen omvat meningen waarmee iedereen het eens is, maar ook die meningen die 'offend, shock or disturb the state or any sector of the population' (*Handyside* 1976).

Omdat deze vrijheid, een vrijheid die de moderne staat verleent en die het Europese Hof handhaaft, aan de burgers van die staat was ontroofd door terroristen op 7 januari, gingen op 11 januari 2015 drieënveertig regeringsleiders en vier miljoen mensen de straat op. Laten we hen steunen. Of was dat ook uitlokking? •

Auteur

1. Prof. dr. P.B. Cliteur is hoogleraar encyclopedie van de rechtswetenschap aan de rechtenfaculteit van de Universiteit Leiden.